

III. SPRAWOZDANIA I INFORMACJE

NIEZALEŻNE FORUM MYŚLI GOSPODARCZEJ

Ogólnopolska konferencja poświęcona przeglądowi głównych koncepcji przebudowy gospodarki polskiej
Poznań, 19 - 20 września 1989 r.

Forum zorganizowane zastało przez Wielkopolskie Towarzystwo Gospodarcze Związek Spółek Zarobkowych oraz NSZZ „Solidarność” przy Akademii Ekonomicznej w Poznaniu. Przygotowanie całego przedsięwzięcia przebiegało w specyficznej atmosferze. Po raz pierwszy reprezentanci społeczeństwa uzyskali możliwość wpływu na kształtowanie polityki gospodarczej. Tym samym w środowisku ekonomistów rozwinęła się ożywiona dyskusja na temat zasad i środków tej nowej polityki. Społeczny wymiar dyskusji był przy tym niezwykle poważny ze względu na katastrofalną wprost sytuację polskiej gospodarki i wynikającą stąd konieczność podjęcia szybkich decyzji, uwarunkowanych przyjęciem przemyślanej koncepcji, a nie chęcią doraźnego usuwania zjawisk ekonomicznie dokuczliwych. Po wojenna tradycja pracy w sferze gospodarczej, jak również stopień konsolidacji środowiska sprzyjały bardziej prowadzeniu błyskotliwych polemik, niż opracowaniu spójnego programu gospodarczego, który mógłby stanowić podstawę dla dalszej dyskusji o działaniach praktycznych. Chcąc przerwać wzmagającą się „licytację” różnych koncepcji, organizatorzy Forum postanowili przygotować spotkanie osób poważnie myślących o włączeniu się w prace reformatorskie. Chodziło zatem nie tyle o prezentację kolejnych pomysłów reformowania, ile o umożliwienie bezpośredniej dyskusji, wynikiem której byłyby kontakty robocze pomiędzy zwolennikami podobnych rozwiązań. Forum miało więc spełnić rolę inicjującą pewne procesy, procesy opracowywania systematycznych spójnych programów reformy. Miało zapoczątkować współpracę osób o zbliżonych poglądach. Jednocześnie nazwa „Niezależne” została dołączona do „Forum Myśli Gospodarczej”, aby podkreślić, iż celem spotkania nie jest promowanie jakiejś ściśle określonej orientacji polityki gospodarczej. Forum miało być ofertą dla wszystkich: liberałów, socjaldemokratów czy komunistów, ofertą kończącą wstępne dyskusje na temat reformy a rozpoczynającą etap przygotowywania konkretnych programów.

W obradach uczestniczyło około 300 osób reprezentujących wszystkie ważniejsze ośrodki akademickie myśli ekonomicznej w Polsce oraz liczni przedstawiciele praktyki gospodarczej. Obrady Forum otworzył poseł Michał Wojtczak, prezydent Wielkopolskiego Towarzystwa Gospodarczego, rzecznik daleko idącej liberalizacji gospodarki i procesów repriwatyżacji.

W pierwszym dniu obradom Forum przewodniczył prof. Bohdan Gruchman (AE, Poznań). Referaty programowe wygłosili: Cezary Józefiak (Uniwersytet Łódzki) oraz Jan Szomburg (Uniwersytet Gdański). Profesor Józefiak przedstawiając program przestawienia gospodarki na system rynkowy skoncentrował się przede wszystkim na czynnikach wzmagających procesy inflacyjne oraz działaniach mogących te procesy ograniczyć. Na plan pierwszy wysunięta została kwestia zaostrze-

nia dyscypliny budżetowej i postępowania wobec przedsiębiorstw niewypłacalnych. Pierwszeństwo wykupu jednostek, które zbankrutowały miałyby samorząd robotniczy, a w dalszej kolejności nabywcy krajowi i zagraniczni. Referent wyodrębnił trzy fazy przestawienia gospodarki na system rynkowy: 1) fazę przygotowawczą, 2) zabieg przełączania gospodarki na zasady rynkowej oraz 3) procesy dostosowawcze prowadzące do równowagi rynkowej. Zdaniem prelegenta, gdyby rząd ulegając naciskom jakichś grup społecznych złamał w trakcie etapu 3 przyjęte zasady podatkowe i złagodził politykę budżetową oraz pieniężną, to powstałaby sytuacja gorsza od wyjściowej. Jan Szomburg, będąc oficjalnym przedstawicielem Biura Polityki Ekonomicznej NSZZ „Solidarność”, dowartościował w swoim wystąpieniu aspekty społeczne. „Prywatyzacja powinna być dokonana w sposób jawny, według jasno określonych reguł demokratyzując szanse uwłaszczeniowe [...]”. Prywatyzacja nie powinna być realizowana tak, by w sposób niejako programowy na dużą skalę łączyć kapitał z pracą (w tym samym przedsiębiorstwie), gdyż usztywniłoby to zasadniczo cały organizm gospodarczy. [...] ze względu na kruchość naszej demokracji szybkie upowszechnienie prawdziwej własności byłoby bardzo wskazane, gdyż byłby to najlepszy (wewnętrzny) gwarant nieodwracalności drogi od totalitaryzmu”. W dalszym ciągu J. Szomburg skoncentrował się na omówieniu różnych typów prywatyzacji mogących okazać się funkcjonalnymi względem naszkicowanego celu całego procesu.

W drugiej części pierwszego dnia obrad wygłoszone zostały kolejne dwa referaty programowe: przez Andrzeja Zawiślaka (Uniwersytet Warszawski) i Władysława Balickiego (AE w Poznaniu). A. Zawiślak wyróżnił tu zasadnicze role, w jakich występuje każdy podmiot życia gospodarczego: jako obywatel, konsument i producent. Mając uporządkowane, dzięki przemianom politycznym, funkcje obywatelskie, daleko odbiegamy od logicznych zasad w zakresie konsumpcji i produkcji. Jako konsumenci jesteśmy nadal bezsilni, a jako producenci bezkarni. W dalszym ciągu omówił rolę podstawowych instrumentów polityki państwa — monetarnych i fiskalnych — w procesie przywracania spójności wszystkich trzech ról. Zasadniczy „bój” o reformę rozgrywa się w wymiarze trzech spraw: prywatyzacji, zamienialności pieniądza i strategii związanej z wymanewrowaniem się z długów. W swoim referacie W. Balicki skoncentrował się natomiast na trzech grupach zagadnień: „filozofii reformy, czyli charakterystyce tego dokąd oraz jakimi metodami rząd zmierzać powinien, niezbędnych zmianach systemowych polegających na kształtowaniu nowego prawa oraz charakterystyce posunięć, których rząd powinien dokonać jednorazowo, ingerując w życie gospodarcze w oparciu o prawo istniejące. Odpowiednio w zakresie powyższych zagadnień zostały wyeksponowane następujące stwierdzenia: doprowadzenie do własności prywatnej z dominującą akcyjną formą własności, ograniczenie do minimum ingerencji państwa; konieczność rozłożenia reformy na etapy: a) przygotowań — 1 rok, b) zmian własnościowych — 2 lata, c) reformy pieniądza — 1 rok; przyznanie daleko idących kompetencji radzie nadzorczej przedsiębiorstwa oraz przyjęcie takiego sposobu wynagradzania, który zmaksymalizuje zysk.

Do wygłoszonych referatów ustosunkowano się w trakcie dyskusji. Oto przegląd wybranych wystąpień. Józef Góralczyk (Instytut Śląski, Opole) dowartościował motywy pozafinansowe dobrej pracy, wskazując jednocześnie na konieczność całościowej wizji docelowego modelu systemu gospodarczego przed przystąpieniem do reformy. W swojej koncepcji, jak i *meritum* procesów gospodarczych, J. Góralczyk nawiązał do doświadczeń niemieckiej gospodarki społeczno-rynkowej. Wacław Wilczyński (AE Poznań) podkreślił konieczność podjęcia niepopularnych działań, narażonych na zarzut krótkowzroczności i powierzchowności, które jednak umożliwią i stworzą warunki do wdrożenia rozwiązań systemowych w wymiarze ogólnogospodarczym. Jednocześnie bardzo mocno zaakcentował fakt infantylicyzacji inte-

lektualnej społeczności polskiego jako istotną i niedocenianą przeszkodę w procesie reform oraz stopień dewastacji środowiska naturalnego jako formie zaciągania kredytu u przyszłych pokoleń, kredytu, którego nie wolno powiększać. Józef Kaleta (AE, Wrocław) skoncentrował swoje wnioski na dwóch zagadnieniach: tempa urynkwienia gospodarki oraz zmiany struktury własności. Podkreślił, iż nie można urynkwiać z dnia na dzień, gdyż kosztów związanych z tym procesem naród przy obecnym poziomie zubożenia nie jest w stanie ponieść. Wyprzedaż majątku powinna natomiast dotyczyć przede wszystkim zakładów małych i nieefektywnych — nie obejmować przedsiębiorstw dużych i funkcjonujących względnie dobrze. Jednocześnie nawiązując do doświadczeń amerykańskich opowiedział się za akcjonariatem prawniczym. Przemysław Gerbala zaproponował przeznaczenie funduszy zgromadzonych przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych na fundusz reprivatyzacji, co miałyby zdjąć z państwa obowiązek świadczeń, z których i tak się nie wywiązuje, a obywatelom umożliwić przyjęcie aktywnej postawy zabiegania o własne interesy. Janusz Gościński (Uniwersytet Warszawski) opowiedział się zdecydowanie za radykalnymi działaniami reformatorskimi, nieodwlekania pełnego urynkwienia do momentu polepszenia sytuacji gospodarczej, gdyż polepszenie takie nie nastąpi. Janusz Kościński sformułował w ramach swojego wystąpienia następującą tezę: w kontekście obecnego tempa inflacji, hiperinflacji, wszelkie działania reformatorskie tracą jakikolwiek sens, niemożliwe jest prowadzenie reformy za pośrednictwem urzędów centralnego zarządzania oraz etapowego charakteru uwłaszczenia.

Drugi dzień obrad otworzyło wystąpienie Ministra Współpracy Gospodarczej z Zagranicą Marcina Świącickiego, w którym zarysował główne kierunki w polityce gospodarczej rządu ze szczególnym uwzględnieniem kierowanego przez siebie resortu. Jednocześnie krytycznie wypowiedział się o tych formach uwłaszczenia które godziłyby w zasady sprawiedliwości społecznej i zbyt rażąco naruszały poczucie bezpieczeństwa obywateli. Po tym wystąpieniu ministrowi Świącickiemu zadano szereg pytań związanych z aktualną polityką rządu.

Następnie obrady Forum kontynuowano w dwóch sekcjach: Sekcji A — Zagadnień rynku i inflacji oraz Sekcji B — Dylematów procesów uwłaszczeniowych. W ramach pierwszej wygłoszono następujące referaty: J. Hozer (Uniwersytet Szczeciński) *O prawie dostosowania struktury elementów po stronie popytu*. Referat zawierał analizę porównawczą rozkładu wielkości przedsiębiorstw w Polsce i kilku wybranych wysoko rozwiniętych krajach. J. Maciaszek (AE, Kraków) *O teoretycznych podstawach i empirycznych przesłankach pełnej monetaryzacji gospodarki polskiej oraz strategii przejścia do nowego ładu ekonomicznego i opamowania inflacji*. Zasadnicza część referatu stanowiła prezentację programu monetaryzacji wspartego wieloaspektowym systemem informatycznym. Jerzy Wolniak (AE, Poznań), *O podstawowych problemach polityki antyinflacyjnej*. Zgodnie z postawioną diagnozą, że „główne przyczyny słabości dyskusji na temat zwalczania współczesnej inflacji polskiej leżą w tym, iż wielu jej uczestników nie liczy się należycie z podstawowymi właściwościami złotego jako określonego typu pieniądza” referent skoncentrował się na ich omówieniu i porównaniu z cechami polityki antyinflacyjnej.

W ramach sekcji B wygłoszono następujące referaty: J. Góralczyk *O kierunkach przebudowy gospodarki Polski*. W referacie rozwinięto tezę, iż „osłona socjalna nie może klócić się z dopuszczeniem regulacji rynkowej w całej rozciągłości”. Autor opowiedział się za modelem docelowym zbliżonym do „społecznej gospodarki rynkowej” RFN i omówił formy własności przedsiębiorstw, komunalnej i spółdzielczej umożliwiające ten proces. Przedstawiciel Klubu Myśli Politycznej Dziekania” Michał Siuda w referacie: *Jak uprzywatnić przedsiębiorstwo państwowe?* przedstawił dwie formy uprzywatnienia: pierwsza - przejściowa, polega na przekazaniu

pełni władzy w przedsiębiorstwach samorządom załóg; druga polega na tym, że rady pracownicze przekształciłyby się w tymczasowe rady nadzorcze, a przedsiębiorstwa w spółki akcyjne. J. Tomidajewicz (AE, Poznań) wygłosił referat pt. *Własność państwowa, pracownicza i spółdzielcza oraz prywatna. Po co, gdzie i jak?* D. Chmielarski: *O wariantach przekształceń własnościowych w gospodarce narodowej Polski*. Referent wyróżnił i scharakteryzował cztery warianty uwłaszczenia: wybranych przedstawicieli aktywu gospodarczego, kolektywów pracowniczych, całego społeczeństwa oraz sprzedaży majątku narodowego. W obu sekcjach po wygłoszonych referatach nastąpiła ożywiona dyskusja.,

Obrady Forum można ocenić z różnych punktów widzenia. Wydaje się, iż było ono przedsięwzięciem spełniającym wymogi dobrej organizacji, grupującym najwybitniejszych przedstawicieli polskiej myśli gospodarczej. Z uwagi na niezwykle intensywne prace rządu w obradach Forum nie mogły wziąć udziału wszystkie zaproszone osoby. Jak już jednak wskazano na wstępie, celem spotkania było przede wszystkim zapoczątkowanie prac w ramach zespołów roboczych. Tym samym obecnie, wkrótce po zakończeniu Forum trudno jest ocenić na ile zamierzenie to udało się zrealizować. Tak rozumiany sukces Forum nie zależy jednak wyłącznie od organizatorów, którzy podejmując przedstawioną inicjatywę starali się jedynie stworzyć warunki dla nawiązania współpracy. Już dzisiaj jest natomiast faktem, iż obrady Forum doprowadziły do ukonstytuowania się grupy eksperckiej przy Poznańskim Klubie Posłów i Senatorów z perspektywą utworzenia Instytutu Ekspertyz i Szkoleń Gospodarczych.

Maciej Kramarek

METODY I TECHNIKI BADAN MIKROSTRUKTUR LUDNOŚCIOWYCH

Ogólnopolskie Seminarium Demograficzne
Poznań — Puszczykowo, 6-9 grudnia 1989 r.

Rozwój badań demograficznych nad rodziną i gospodarstwem domowym w Polsce wkroczył aktualnie w taką fazę, która wymaga podjęcia systematycznych studiów nad doskonaleniem metod i technik pomiaru zjawisk i procesów ludnościowych, rozpatrywanych w ujęciu mikrodemograficznym. Wiąże się to z tą okolicznością, iż badania mikrostruktur ludnościowych w polskiej praktyce statystycznej tylko częściowo są przedmiotem badań organów statystyki państwowej, w znacznej części natomiast, instytucji naukowo-badawczych prowadzących te dociekania poza systemem obserwacji statystyki państwowej. Powstaje zatem w jednym i drugim przypadku wzajemnie niesynchronizowany obszar badań, który w odniesieniu do tworzonej dokumentacji źródłowej, jest nierozpoznany. Tymczasem studia źródłoznawcze należą w naszym kraju do zaniedbanych i powszechnie niedocenianych. Badacz nie zawsze zdaje sobie z tego sprawę, że końcowe rezultaty jego poszukiwań badawczych są uzależnione od wykorzystywanego przez niego materiału źródłowego. Stąd w poznańskim środowisku demograficznym uznano za niezbędne przystąpienie do organizowania okresowych seminariów naukowych pod wspólnym tytułem „Metody i techniki badań mikrostruktur ludnościowych”, których przedmiotem byłyby dyskusje nad określonymi zagadnieniami metodologicznymi, wymagającymi pilnego rozpatrzenia.

W pierwszym etapie tych studiów uznano za celowe podjęcie próby oceny materiałów źródłowych tworzonych przez organy statystyki państwowej z punktu widzenia potrzeb demografii formalnej. Do jej przygotowania poproszeni zostali demografowie rekrutujący się z różnych ośrodków badań ludnościowych w kraju,

zarówno przedstawiciele instytucji tworzących dokumentację źródłową, jak i jej użytkownicy.

Seminarium zorganizowane zostało przez Instytut Cybernetyki Ekonomicznej Akademii Ekonomicznej w Poznaniu w ramach CPBP 09.1. „Uwarunkowania demograficzne rozwoju społeczno-gospodarczego Polski”. Program Seminarium składał się z dwóch części. W części pierwszej dokonano przeglądu kierunków realizowanych badań przy pomocy podstawowych metod obserwacji. W części drugiej obrad przeprowadzono natomiast ocenę tych źródeł z punktu widzenia potrzeb analizy demograficznej, demometrycznej oraz potrzeb polityki społecznej. Łącznie wygłoszono 17 referatów zgrupowanych w siedmiu sesjach. Ich problematyka w poszczególnych z nich przedstawiała się następująco: Sesja I — „Problemy ogólne” (przewod. Ryszard Zasępa), *O potrzebie systematycznych studiów o charakterze źródłoznawczym w dziedzinie zjawisk ludnościowych* (Stanisław Wierzchosławski, AE Poznań), *Źródła informacji demograficznej w Czechosłowacji i ich wykorzystanie* (Józef Koubek, WSE Praga); Sesja II — „Spisy ludnościowe” (przewod. Ryszard Zasępa), *Programy spisów ludności w Polsce w okresie powojennym* (Stanisława Szwalek, GUS Warszawa), *Rolnictwo indywidualne w polskiej praktyce spisowej* (Iza ław Frenkel, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN Warszawa), *Gospodarstwo domowe w spisach ludności* (Kazimiera Nowak-Sapota, Uniwersytet Łódzki); Sesja III — „Metoda reprezentacyjna” (przewod. Ryszard Zasępa), *Badania reprezentacyjne jako źródło danych ludnościowych* (Józef Bielecki, Uniwersytet Gdański) *Badania metodą reprezentacyjną w dziedzinie zjawisk ludnościowych w GUS* (Marlena Kuciarska-Ciesielska, GUS Warszawa), *Koncepcje prowadzenia stałego badania demograficznego gospodarstw domowych* (Kazimierz Latuch, GUS Warszawa); Sesja IV — „System ewidencji bieżącej” (przewod. Izabela Frenkel), *Ewidencja ruchu naturalnego ludności w Polsce* (Tadeusz Sopiczyński, Joanna Stańczak, GUS Warszawa), *Statystyka i badanie migracji ludności w Polsce w latach 1949-1989* (Kazimierz Latuch, GUS Warszawa); Sesja V — „Źródła, zakres metody zbierania i opracowania danych ludnościowych oraz ich ocena z punktu widzenia analizy demograficznej” (przewod. Janina Józwiak), *Źródła, zakres metody zbierania i opracowanie danych ludnościowych w GUS* (Janina Aleksyńska, GUS Warszawa), *Ocena źródeł statystycznych z punktu widzenia potrzeb analizy reprodukcji ludności* (Jan Paradysz, AE Poznań); Sesja VI — „Ocena źródeł statystyki ludnościowej z punktu widzenia potrzeb analizy demometrycznej” (przewod. Janina Józwiak), *Uwarunkowania modelu demometrycznego płodności kobiet od materiału źródłowego* (Elżbieta Gołata, AE Poznań), *Ocena budżetów gospodarstw domowych z punktu widzenia ich przydatności do analizy przeobrażeń modelu gospodarstwa domowego* (Iwona Roeske-Słomka, AE Poznań); Sesja VII — „Ocena źródeł statystyki ludnościowej z punktu widzenia potrzeb polityki społecznej” (przewod. Stanisław Wierzchosławski), *Służebna rola statystyki państwowej wobec polityki społecznej* (Antoni Rajkiewicz, Uniwersytet Warszawski), *Stan i potrzeby w zakresie źródeł informacji niezbędnych w analizie wpływu wyników demograficznych na zasoby siły roboczej* (Alina Baran, SGPiS Warszawa).

Po każdej sesji miała miejsce dyskusja. Z uwagi na tę okoliczność, że Seminarium to było pierwszym w polskiej praktyce badań ludnościowych forum dyskusyjnym, poświęconym problematyce źródłoznawczej, dyskusja ta była szczególnie ożywiona, wywołując, w odniesieniu do wielu kwestii, głębokie poruszenie i zaniepokojenie. Stąd też podjęte w niektórych referatach oraz wystąpieniach dyskusyjnych zagadnienia nasunęły szereg uwag i refleksji natury ogólnej, skłaniając uczestników Seminarium do formułowania wielu postulatów na przyszłość.

Obrady Seminarium potwierdziły celowość podjęcia stałych studiów źródłoznawczych w dziedzinie zjawisk ludnościowych oraz organizowanie okresowych seminariów naukowych, na których prezentowane i dyskutowane byłyby wyniki

tych studiów, Uznano, że seminaria te odbywać się będą w odstępach dwuletnich i poświęcone zostaną węzłowym problemom statystyki ludnościowej w Polsce. Wygłoszone podczas obrad Seminarium referaty oraz przeprowadzona nad nimi dyskusja pozwalają na sformułowanie tezy o niedostatecznej przydatności dla potrzeb współczesnej analizy demograficznej, tworzonej w okresie powojennym przez organy statystyki państwowej, dokumentacji źródłowej w odniesieniu do zjawisk ludnościowych. Fakt ten wzbudził niepokój w środowisku naukowym demografów polskich. Niedostatki w materiale źródłowym statystyki ludności występują w naszym kraju bowiem w okresie, gdy w demografii światowej obserwowany jest niezwykle szybki rozwój sformalizowanych metod analizy demograficznej (wydzielenie się nowych dyscyplin: demometrii, demografii matematycznej). Wzrostowi precyzji narzędzi poznawczych towarzyszy równocześnie wielkie społeczne zapotrzebowanie ze strony nauki na coraz bardziej wiarygodną dokumentację źródłową tworzoną w wyniku statystycznych badań masowych. W wielu krajach świata podejmowane są wysiłki, by tendencje te były ze sobą zbieżne. Zbieżności tej nie można obserwować w naszym kraju. Dostrzec można natomiast niekorzystne zjawisko rozwierania się nożyc między potencjalnymi możliwościami współczesnej nauki a rzeczywistymi możliwościami ich wykorzystania w oparciu o dostępny dla badacza materiał źródłowy. Powstaje sytuacja, w której tworzona aktualnie dokumentacja źródłowa staje się czynnikiem ograniczającym, lub wręcz uniemożliwiającym aplikację współczesnych narzędzi poznawczych. Utrudnia to poważnie zmniejszenie dystansu dzielącego demografię polską od demografii światowej.

Na zły stan polskiej statystyki ludnościowej w okresie powojennym złożyło się wiele przyczyn, które wymagają odrębnego rozpatrzenia. Bez obawy popełnienia większego błędu stwierdzić można, iż podstawowym czynnikiem sprawczym była okoliczność, iż GUS począwszy od 1950 r. nie był niezależnym podmiotem badawczym. W okresie totalitarnego systemu politycznego w pierwszej połowie lat pięćdziesiątych utracił bowiem status autonomicznej, niezależnej instytucji badawczej, przekształcając się w jednostkę czysto administracyjną, dyspozycyjną w stosunku do centralnego organu planowania, władz rządowych i politycznych. Pomimo podejmowanych licznych wysiłków, w okresie późniejszym instytucji tej nigdy nie udało się odzyskać w pełni utraconego statusu suwerennej jednostki badawczej.

W trosce o zwiększenie efektywności poznawczej tworzonej dokumentacji źródłowej, uczestnicy Seminarium postulowali powołanie spośród pracowników nauki i pracowników organów statystyki państwowej Komisji Źródłoznawczej, która do końca 1990 r. przygotowałaby memoriał w sprawie przeprowadzenia „Małej modernizacji statystyki ludnościowej”, w celu naprawy istniejącego stanu w powyższej dziedzinie. Przy opracowaniu tego memoriału pomocne okazać się mogą wysunięte podczas obrad Seminarium uwagi krytyczne i propozycje zmierzające do naprawy istniejącego stanu rzeczy.

Stanisław Wierchośławski

OCENA PRZEDSIĘWZIĘĆ INWESTYCYJNYCH W TEORII I PRAKTYCE

Polsko-brytyjskie kolokwium
Poznań, 14 -16 grudnia 1989 r.

Kolokwium zorganizowane zostało, przez Instytut Planowania Akademii Ekonomicznej we współpracy z Development and Project Planning Centre, University of Bradford (Anglia). W trakcie obrad zaprezentowano i poddano dyskusji 8 referatów.

W pierwszym dniu obrad, po uroczystym otwarciu konferencji w sali posiedzeń Senatu Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, obrady zostały zainaugurowane referatem dra Johna Weissa (Development and Project Planning Centre) *Wykorzystanie analizy społecznych kosztów i korzyści w gospodarce socjalistycznej*. W swoim wystąpieniu dr Weiss skoncentrował się na trzech zagadnieniach: 1) teoretycznej kwestii miernika wartości, wykorzystywanego w analizie społecznych kosztów i korzyści będącej opracowaną i wykorzystywaną na Zachodzie i w krajach rozwijających się koncepcją rachunku ekonomicznego, 2) poglądach na temat roli i miejsca państwa w analizie społecznych kosztów i korzyści, 3) kwestiach natury praktycznej, pojawiających się w przypadkach wykorzystywania tego systemu analizy w gospodarkach socjalistycznych. Wskazując na znaczenie dostępności danych na temat nakładów i wyników w skali kraju i możliwości sprawowania kontroli w zakresie cenotwórstwa J. Weiss — powołując się na przykłady ChRL i Etiopii — sformułował opinię potwierdzającą potencjalną przydatność analizy społecznych kosztów i korzyści w warunkach socjalistycznych.

Wykorzystanie międzynarodowych metod oceny przedsięwzięć inwestycyjnych w Polsce w latach osiemdziesiątych stanowiło przedmiot wystąpienia dra Alfreda Janca (Instytut Planowania AE). Podkreślając znaczenie analizy społecznych kosztów i korzyści jako systemu analizy umożliwiającej doskonalenie koncepcji rachunku ekonomicznego i planowania w warunkach gospodarki rynkowej, dr A. Janc dokonał porównania najważniejszych metod międzynarodowych z punktu widzenia kryteriów używanych w ocenie, charakteru wykorzystywanych cen, sposobu wykorzystywania parametrów narodowych oraz traktowania efektów zewnętrznych. Konkluzją wystąpienia A. Janca było stwierdzenie, że wraz z upływem czasu zainteresowanie metodą UNIDO ze strony poszczególnych instytucji życia publicznego i organizacji w Polsce ustąpi pola podejściom opartym na doktrynie wolnego handlu i stosujących ceny światowe w ocenie i planowaniu przedsięwzięć inwestycyjnych.

W referacie dyrektora Zbigniewa Stefańskiego (Agencja ds. Inwestycji Zagranicznych, Oddział Poznań) *Przedsięwzięcia z udziałem kapitału zagranicznego*, zaprezentowane zostały m. in. rola inwestycji zagranicznych w Polsce, preferowane dziedziny działalności gospodarczej, procedura tworzenia spółek z udziałem zagranicznym. Wystąpienie Z. Stefańskiego zilustrowane zostało przykładami przedsięwzięć analizowanych przez Agencję ds. Inwestycji Zagranicznych.

Dr Steve Curry (Development and Project Planning Centre) przedstawił referat *Ewolucja oceny projektów w ChRL*, w którym dokonał prezentacji procedur podejmowanych decyzji inwestycyjnych w ChRL oraz metod oceny efektywności inwestycji na tle problemów ekonomicznych i działań podejmowanych dla zreformowania gospodarki chińskiej. Uznając, że głównym celem analizy inwestycyjnej jest zwiększanie efektywności działań państwa, S. Curry stwierdził w konkluzji, że analiza ta może być doskonała i wykorzystywana niezależnie od reform w sferze produkcji i obrotu.

Doc. dr Janusz Czarnek (Uniwersytet im. M. Kopernika w Toruniu) przedstawił referat *Koncepcja nowej metodyki oceny zamierzeń inwestycyjnych w Polsce*, koncentrując się na kwestiach dualności rachunku efektywności, rozumianej jako różne odczytywanie ocen przez inwestora i przez społeczeństwo, na modelu i horyzoncie rachunku oraz na problemach prognozowania poszczególnych parametrów i wartości wykorzystywanych w rachunku. Do poruszonego problemu niezajomości parametrów nawiązał w swoim wystąpieniu David Potts (Development and Project Planning Centre). W referacie poświęconym wycenie rozrachunkowej dla potrzeb oceny projektów rolniczych w Tanzanii D. Potts zaprezentował m. in. koncepcję tak zwanego zmodyfikowanego podejścia UNIDO, zaś w kolejnym wy-

stapieniu — dr Ewa Gługiewicz (Instytut Planowania AE) przedstawiła problematykę wielokryteriowej analizy inwestycji w sferze infrastruktury.

Ostatni referat, przedstawiony przez dra Tadesse Haile (Akademia Ekonomiczna w Poznaniu) dotyczył problematyki parametrów makroekonomicznych w różnych systemach planowania. Autor, koncentrując się w swoim wystąpieniu na stopie dyskonta, dualnej stawce płac oraz dualnym kursie walutowym, podkreślił związek tych parametrów z ustaleniami planu rozwoju. Do najistotniejszych elementów planu z punktu widzenia potrzeb prac dotyczących szacowania parametrów makroekonomicznych Tadesse Haile zaliczył horyzont czasowy planów inwestycyjnych, źródła finansowania, sposób wyrażania ustaleń planowych (kategorie ilościowe względnie wartościowe) i stan równowagi danej gospodarki.

Ważnym i interesującym punktem konferencji była dyskusja panelowa pt. „Rola rachunku efektywności w różnych systemach społecznych i gospodarczych”, którą pokierowali profesorowie, David Edwards, dyrektor Development and Project Planning Centre, oraz Bohdan Gruchman, dyrektor Instytutu Planowania Akademii Ekonomicznej. Obrady grudniowej konferencji, będąc kulminacyjnym wydarzeniem w kilkuletniej współpracy między ośrodkiem w Bradford a Instytutem Planowania AE w Poznaniu, dostarczyły wielu interesujących spostrzeżeń i wniosków, pozwalając również na określenie zakresu i kierunków badań oraz współpracy w przyszłości.

Alfred Janc

EKONOMICZNO-FINANSOWE UWARUNKOWANIA SAMORZĄDU LOKALNEGO W POLSCE

Ogólnokrajowa Konferencja Naukowa
Poznań, 28 - 30 maja 1990 r.

W dniach 28 - 30 maja 1990 r. — a więc bezpośrednio po pierwszych w okresie powojennym wyborach do odrodzonych samorządów lokalnych — odbyła się w Poznaniu konferencja naukowa pt. „Ekonomiczno-finansowe uwarunkowania samorządu lokalnego w Polsce”. Konferencja ta została zorganizowana przez Instytut Finansów (Zakład Finansów Państwa) Akademii Ekonomicznej w Poznaniu przy współdziałaniu Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu oraz wsparciu ze strony Pełnomocnika Rządu ds. reformy samorządu terytorialnego.

W konferencji wzięło udział łącznie ok. 140 osób, w tym ok. 100 pracowników rozmaitych Uczelni, nawet z najdalej od Poznania położonych ośrodków (Białystok, Lublin, Rzeszów), w tym 45 profesorów i docentów. W konferencji uczestniczyli ponadto pracownicy urzędów gminnych, miejskich i wojewódzkich (nie tylko z województwa poznańskiego) oraz nowo wybrani radni i posłowie poznańscy, a także reprezentanci rozmaitych ugrupowań politycznych biorących udział w wyborach samorządowych.

Odrodzony samorząd lokalny wymaga stosowanych podstaw o charakterze prawnoustrojowym oraz o charakterze ekonomiczno-finansowym. O ile prawnoustrojowe ramy dla samorządu lokalnego zostały już w dużym stopniu stworzone o tyle ekonomiczno-finansowe podstawy samorządu lokalnego nie rysują się jeszcze wyraźnie. Problematyce współzależności prawnoustrojowych oraz ekonomiczno-finansowych podstaw samorządu lokalnego w dużym stopniu poświęcone zostały inauguracyjne konferencje referaty: 1) prof. J. Wierzbicki, doc. E. Denek (AE, Poznań) : *Problematyka ekonomiczno-finansowych uwarunkowań samorządu lokalnego w Polsce*; 2) prof. T. Rabska (UAM): *Prawnoustrojowe uwarunkowania sa-*

morządu lokalnego; 3) prof. H. Sochacka-Krysiak (SGPiS): *Finanse samorządu terytorialnego w systemie budżetowym państwa*.

Źródłem licznych kontrowersji, jakie pojawiły się w dyskusji nad treścią tych referatów, był zwłaszcza brak zgodności między prawnoustrojowymi podstawami samorządu lokalnego a najbardziej prawdopodobnymi ekonomiczno-finansowymi podstawami jego funkcjonowania.

Przejście w gospodarce terenowej od systemu rad narodowych do samorządu lokalnego, następuje w Polsce równocześnie z przechodzeniem od gospodarki centralnie planowanej do gospodarki rynkowej, stanowiąc tym samym szczególnego rodzaju wyzwanie dla planowania terenowego i planowania przestrzennego. Zagadnieniom tym poświęcone były dwa referaty: prof. L. Wojtasiewicz (AE, Poznań): *Planistyczne uwarunkowania samorządu lokalnego*; doc. J. Parysek (UAM): *Samorząd terytorialny a plany przestrzennego zagospodarowania podstawowych jednostek podziału terytorialnego*.

Szczególnie dyskusyjną, wielopłaszczyznową i skłaniającą do polemicznych wystąpień okazała się tematyka dochodów gmin oraz mechanizmów równoważenia budżetów gmin. Ze względu na wielość przesłanych na Konferencję referatów dotyczących tej właśnie tematyki, ich zbiorczej prezentacji podjęła się doc. E. Denek. Przedmiotem moderacji były następujące referaty:

1) doc. E. Duch-Chojna (Uniwersytet Warszawski): *Przełanki systemu zasilania zewnętrznego budżetów samorządu terytorialnego*; 2) dr C. Rudzka-Lorentz (SGPiS): *Rola podatków w systemie zasilania budżetów samorządów*; 3) dr M. Kormarnicka (AE, Wrocław): *Dochody własne samorządów lokalnych*; 4) mgr R. Grobelny (UAM): *Poziom rozwoju społeczno-gospodarczego a struktura dochodów i wydatków budżetowych gmin*; 5) dr E. Krzymień: *Kilka refleksji dawnego poznańskiego działacza gospodarczego na temat dotowania samorządów lokalnych*.

Problematyka dochodów budżetów samorządów lokalnych w powiązaniu z zagadnieniami prawnoustrojowymi stanowiła zasadniczy temat referatu doc. M. Gintowt-Jankowicz (Uniwersytet Warszawski): *O finansach gmin — nadzieje, dylematy, zagrożenia*.

Powstanie i rozwój samorządów lokalnych wymagać będzie nowego spojrzenia na gospodarkę finansową przedsiębiorstw terenowych, w tym zwłaszcza przedsiębiorstw użyteczności publicznej. Zagadnieniom tym, budzącym w środowisku ekonomistów żywe zainteresowanie, poświęcone były referaty: 1) doc. M. Znaniiecki (AE, Katowice): *Kredytowanie przedsiębiorstw i organów terenowych*; 2) prof. Z. Dziembowski (SGPiS): *Samorząd lokalny a samorządowe przedsiębiorstwa użyteczności publicznej*; 3) dr A. Bury, dr A. Szablewski, doc. E. Wojciechowski (UŁ): *Przedsiębiorstwa użyteczności publicznej w systemie gospodarki samorządowej*.

Tradycyjnym przedmiotem działalności samorządów lokalnych jest świadczenie usług publicznych (społecznych) poprzez odpowiednio rozwiniętą sieć urzędzeń i instytucji infrastrukturalnych. Przyszła rola samorządów w tym zakresie, a zwłaszcza niezbędne nowe rozwiązania ekonomiczno-finansowe, wymagają sprecyzowania, co nie jest łatwe przy występującym braku zgodności w ocenie konsekwencji powstania samorządu lokalnego dla zaspokojenia potrzeb oświatowych, socjalnych, kulturalnych i bytowych ludności. Ze względu na wielość przesłanych na Konferencję referatów związanych z tą tematyką, ich wspólnej prezentacji dokonała doc. K. Piotrowska-Marczak (UŁ). Przedmiotem moderacji były następujące referaty: 1) doc. K. Piotrowska-Marczak (UŁ): *Samorząd lokalny a zróżnicowanie infrastruktury społecznej*; 2) dr J. Sobiech (AE, Poznań): *Finansowanie usług społecznych w samorządowym modelu władz terenowych*; 3) dr G. Hereźniak (UŁ): *Komercjalizacja usług społecznych jako źródło dochodów samorządu lokalnego*; 4) dr K. Kietlińska, dr J. Marczak, mgr W. Szrajber (UŁ): *Rola funduszy celowych w finansowaniu ochrony zdrowia, oświaty i kultury*; 5) dr J. Soko-

łowski, doc. E. Wojciechowski (UŁ): *Wynagrodzenia jako element systemu zarządzania w instytucjach samorządu terytorialnego*:

W toku obrad nie została pominięta tak ważna dla społeczności lokalnych problematyka, jak ochrona środowiska, a to dzięki referatowi dr E. Bogackiej-Kisiel i dra M. Łyszczaka (AE, Wrocław): *Finansowe aspekty regionalizacji polityki ekologicznej*.

Zarówno występujący na konferencji referenci, jak i dyskutanci wielokrotnie nawiązywali do funkcjonowania samorządu lokalnego w rozmaitych innych krajach i do historycznych doświadczeń Polski w tym zakresie. Historii samorządu lokalnego w Polsce poświęcony był referat mgr K. Gałuszki (AE, Katowice) *Finansowe aspekty działania związków komunalnych woj. śląskiego w latach 1922-1939*,

Bardzo ożywiona dyskusja trwała przez całe trzy dni aż do zamknięcia konferencji, a jej merytoryczne przedstawienie wymagałoby odrębnego artykułowego opracowania. Łącznie w dyskusji, poza referatami, wzięło udział 36 osób. Było to możliwe między innymi dzięki wcześniejszemu rozesłaniu prezentowanych referatów. W dyskusji wystąpiła przy tym ogromna rozbieżność poglądów, tak między samymi przedstawicielami nauki, jak i między poglądami wyrażanymi przez przedstawicieli nauki a oczekiwaniami praktyki (a zwłaszcza nowo wybranych radnych). Nie tracąc z pola widzenia potrzeb praktyki konferencja miała przede wszystkim naukowy charakter, a ze względu na reprezentatywny skład uczestników konferencji przyczyni się — jak się wydaje — do rozwoju badań nad ekonomiczno-finansową problematyką samorządu lokalnego w różnych ośrodkach naukowych kraju, a także wywrze wpływ na prowadzone obecnie prace legislacyjne w zakresie tworzenia podstaw prawnych dla finansów lokalnych.

Jan Sobiech

MARKSISTOWSKIE I NIEMARKSISTOWSKIE TEORIE ZRÓŻNICOWANIA SPOŁECZNEGO A ŚWIAT WSPÓŁCZESNY

Międzynarodowa Konferencja Naukowa
Rydzyna, 27 - 29 listopad 1989 r.

Z inicjatywy prof. S. Kozyr-Kowalskiego, wspartej organizacyjnie przez pracowników kierowanego przezeń Zakładu Socjologii Ogólnej IS UAM, a finansowo — przez MEN, PAN i UAM, w zamku w Rydzynie odbyła się międzynarodowa konferencja poświęcona problematyce zróżnicowania społecznego. W ramach konferencji wygłoszono (w języku angielskim) 22 referaty.

Punktem odniesienia wielu referatów — pozytywnym bądź negatywnym — była materialistyczno-historyczna teoria klas. Dwa referaty prezentowały najnowsze osiągnięcia teoretyczne tej perspektywy badawczej. Prof. S. Kozyr-Kowalski (UAM) przedstawił ostatnią wersję własnego ekonomiczno-socjologicznego ujęcia klas, czyniącego podstawą ich wyróżniania stosunki własności środków produkcji oraz siły roboczej. Natomiast w omówionej przez prof. B. Furakera (Uniwersytet Umea) koncepcji amerykańskiego socjologa E. O. Wrighta kryterium wyróżniania klas stanowią stosunki wyzysku.

Z drugiej strony, kilku autorów zakwestionowało użyteczność pojęcia klasy. Prof. G. Therborn (Uniwersytet w Göteborgu) powiązał ten fakt z przemianami zachodzącymi we współczesnych wysoko rozwiniętych „postindustrialnych” społeczeństwach Zachodu; charakterystyczne dla nich zacieranie granic społecznych, segmentacja społeczna, ciągłość i niestabilność podziałów społecznych, wzrost możliwości wyboru stylu życia podważają socjologiczne i ideologiczne zna-

czenie zróżnicowań klasowych. Dr I. McLean (Uniwersytet w Oxfordzie) na podstawie założeń teorii dóbr publicznych oraz analizy życia politycznego współczesnych społeczeństw Zachodu postawił tezę o wyłonieniu się nowego podziału na „producentów” i „konsumentów”, wypierającego lub co najmniej modyfikującego oddziaływanie tradycyjnego antagonizmu między klasą kapitalistyczną a robotniczą. Natomiast prof. B. Balla (Politechnika w Berlinie Zach.) sformułował podobną tezę w odniesieniu do podziałów narodowych i narodowościowych, które jego zdaniem nie są dostatecznie uwzględniane zarówno przez klasyczną, jak i współczesną socjologię. Podobna w treści konstatacja — zapoznawanie nierówności między narodami — znalazła się na liście zarzutów pod adresem teorii klas sporządzonej przez prof. R. Kreckela (Uniwersytet w Erlangen). Inny z tych zarzutów — pomijanie nierówności nie dających się sprowadzić do ciągłej skali — wydaje się natomiast sprzeczny z jedną z tez G. Therborna. Do innych słabości teorii klas należy — zdaniem R. Kreckela — zawężanie pola widzenia do jednostek czynnych zawodowo i traktowanie klas jako działających podmiotów. Doc. W. Radajew (Instytut Ekonomii AN ZSRR) uznał, że w warunkach dominacji jednej, państwowej formy własności marksistowskie kryterium różnic klasowych — stosunki własnościowe — traci znaczenie i powinno być zastąpione innym, bardziej adekwatnie wyrażającym zasadniczy podział w społeczeństwie. Zdaniem referenta we współczesnych społeczeństwach „radzieckiego, typu” rolę tę należy przypisać władzy. Nie odrzucając werbalnie przydatności teorii klas w analizie społeczeństwa radzieckiego, dr A. Bystricki (Uniwersytet otwarty w Moskwie) argumentował jednak, że większą moc przewidywania kierunku rozwoju społeczeństwa radzieckiego posiada koncepcja oparta na społeczno-kulturowych kryteriach zróżnicowania społecznego. Prof. L. Clausen (Uniwersytet w Kilonii) uczynił podstawą swego referatu przejęte od R. Dahrendorfa pojęcie klas jako grup wyznaczonych ze względu na dostęp do władzy. W połączeniu z założeniami teorii katastrof prowadzi to do przeprowadzenia zasadniczej linii podziału w społeczeństwie między „ekspertami” a „laikami”. Natomiast prof. M. Haller (Uniwersytet w Grazu) podjął próbę integracji założeń teorii stratyfikacji i teorii klas w swojej propozycji typologii społeczeństw. Koncepcja ta zakłada znaczne ograniczenie ważności pojęcia klasy, czyniąc jego przedmiotem pewien podzbiór społeczeństw kapitalistycznych.

Doc. P. Suarez (Uniwersytet w Uppsali) zarzucił empirycznym badaniom klas rozbieżność i arbitralność zaliczania jednostek do poszczególnych kategorii, błędne koło w rozumowaniu i inne słabości. Nie prowadzi to prawdzie — zdaniem referenta — do negacji faktu istnienia klas społecznych, ale zmusza do przyznania, iż nie poddają się one obserwacji i pomiarowi. Tym, co empirycznie obserwowalne, są jedynie behawioralne konsekwencje stosunków klasowych, stanowiących „strukturę głęboką” rzeczywistości społecznej.

Potwierdzeniem rozumianej przynajmniej w takim sensie realności podziałów klasowych był referat doc. J. Tittenbruna (UAM) starający się odkryć klasowe źródła polityki w różnych dziedzinach życia społecznego prowadzonej przez władze w Polsce lat siedemdziesiątych. Analiza ta doprowadziła autora do wniosku, że protest robotników z lata 1980 r. był wymierzony przede wszystkim przeciwko zagranicznej burżuazji finansowej, współposiadającej polski majątek narodowy dzięki mechanizmowi zadłużenia oraz burżuazji rodzimego chowu odradzającej się na gruncie nominalnie socjalistycznej bazy i nadbudowy.

Zadłużenie na rzecz kapitału zagranicznego stanowi również jeden z kluczowych czynników określających położenie społeczeństw Ameryki Łacińskiej, którymi zajęła się dr R. Sosa (Uniwersytet w Meksyku). Zależność od centrów światowego kapitalizmu, wysoka inflacja i bezrobocie, nędza szerokich mas ludności, koncepcyjno-ideologicznej neoliberalne ataki na populizm i socjalizm pod sztandarpolaryzacja majątkowa i dochodowa, rozkwit „nieformalnej gospodarki”, a w sferze

rami wolnego rynku — to procesy podobne do tendencji znaczących i naszą rodzimą „drogę do kapitalizmu”.

Nad sytuacją społeczeństwa polskiego zastanawiał się również doc. M. Ziółkowski (UAM). W jego opinii przyszły kierunek rozwoju pozostaje w dużym stopniu niewiadomy, choć widoczne jest, iż prowadzi on do odrotu od dotychczasowego scentralizowanego państwowego „socjalizmu realnego”. W poświęconym także społeczeństwu polskiemu wystąpieniu doc. J. Staniszkis (UW) wyróżniła jako szczególnie ważną tendencję jego rozwoju prywatyzację uspołecznionych przedsiębiorstw. Według przytoczonych przez nią szacunków procesem tym objęte zostało już 20% majątku trwałego sektora „państwowego”.

Z kolei przemianami w sąsiednim Związku Radzieckim zajęła się dr O. Tierchowa (Instytut Międzynarodowego Ruchu Robotniczego AN ZSRR). Omówiła ona również odzwierciedlenie owych przemian w zachodnich środkach masowego przekazu (na przykładzie Australii). Natomiast przemiany fińskiej struktury społecznej ze szczególnym uwzględnieniem roli wykształcenia i kwalifikacji przedstawiła dr M. Jarvela (Uniwersytet w Tampere). Przy wszystkich ilościowych i jakościowych przekształceniach struktura ta cechuje się względną stabilnością, reprodukując podstawowe podziały klasowe.

O ile M. Jarvela zajmowała się ogólnie poziomem kwalifikacji różnych kategorii siły roboczej, o tyle doc. G. Carchedi (Uniwersytet w Amsterdamie) skupił się na szczególnym typie prac, traktowanych często jako symbol czy wyznacznik nowej „informacyjnej” ery, mianowicie działalności zakładającej wykorzystanie komputera. W jego opinii mechaniczny i sformalizowany sposób rozumowania zakładany przez komputer, zapośredniczenie wymiany uzyskiwanych przy jego pomocy produktów duchowych przez maszynę i jej język nadają obsługującym go pracom kapitalistycznym — w odróżnieniu od socjalistycznego — charakter.

Zmiany w typie kwalifikacji najemnej siły roboczej, w szczególności prowadzące do ograniczenia własności siły roboczej zastępowanie szkolenia ogólnogłębiowego programami uzyskiwania kwalifikacji dostosowanych do potrzeb poszczególnych przedsiębiorstw, to zdaniem dr C. Gilla (Uniwersytet w Cambridge) jeden z czynników wpływających na osłabienie pozycji brytyjskich związków zawodowych. Zarówno ofensywa kapitału, jak i antyzwiązkowa polityka konserwatywnego rządu postawiły ruch związkowy w obliczu największego w tym stuleciu kryzysu.

Szczególny, naukowy typ kwalifikacji przysługuje prawnikom, dziennikarzom, nauczycielom, lekarzom, inżynierom i innym posiadaczom wyspecjalizowanej siły roboczej (professionals), których rolę w powstaniu i reprodukcji nowoczesnego „państwa dobrobytu” analizowała prof. M. Bertilsson (Uniwersytet w Lund). Natomiast o roli inteligencji w procesie przemian politycznych mówił doc. A. Salmin (Instytut Międzynarodowego Ruchu Robotniczego AN ZSRR). Wykształcenie — to jeden z kryteriów przynależności do elit, o których traktowało wystąpienie prof. H. Krysmanskiego (Uniwersytet w Monachium). Mówiąc bardziej szczegółowo, referat dotyczył obrazu niemieckich elit majątku, władzy, pochodzenia itp. w fotografii.

Referaty przedstawione na konferencji wywołały ożywioną dyskusję. Ze względu na ograniczoność miejsca, można tu zasygnalizować jedynie jej najważniejsze wątki, kwestionujące lub rozwijające tezy poszczególnych referatów. Dyskutowano m. in. nad treścią i wzajemnym stosunkiem kategorii stosowanych w różnych ujęciach teorii klas (własność, kontrola, wyzysk, praca produkcyjna). Podważono przesłanki rozumowania (np. pojęcie „usług”) wnoszącego na podstawie zmiany struktury ekonomicznej i społecznej nowoczesnego kapitalizmu o zaniku klas. Kwestionowano trafność charakterystyki teorii klas zawartej w niektórych referatach (rzekome pomijanie stosunków nierówności i wyzysku w skali międzyna-

rodowej, niezależność narodu od klas, trudności zaszerzowania jednostek o niejednorodnym położeniu ekonomicznie własnościowym itp.). Mówiono o różnorodności frontów walki klasowej w Polsce i o zasadności porównań między naszą sytuacją a położeniem narodów Ameryki Łacińskiej. Zastanawiano się nad walorami koncepcji struktury społecznej opartej na kryterium władzy w porównaniu z ujęciem bazującym na stosunkach własności oraz nad możliwościami i sposobami integracji perspektywy klasowej i stratyfikacyjnej.

Nie wiadomo, czy doczeka się realizacji rzucony przez jednego z uczestników, a poparty przez ogół pomysł stałego, periodycznego odbywania konferencji poświęconej zróżnicowaniu społecznemu. Sam fakt wysunięcia takiej propozycji, jak i jej powszechna akceptacja może być jednak argumentem świadczącym o sukcesie konferencji. Szersza społeczność naukowa będzie mogła zweryfikować zasadność tej pozytywnej oceny zapoznając się z treścią przygotowywanej do druku publikacji zawierającej referaty nadesłane na konferencję, w tym pochodzące od autorów, którzy z tych lub innych przyczyn nie mogli osobiście wziąć w niej udziału (E. Mandel, C. Offe i in.).

Jacek Tittenbrun

KOLOKWIMUM HABILITACYJNE DOKTORA WACŁAWA JARMOŁOWICZA

W dniu 10 IV 1990 r. odbyło się nadzwyczajne posiedzenie Rady Wydziału Planowania i Zarządzania Akademii Ekonomicznej poświęcone kolokwium habilitacyjnemu dra Wacława Jarmołowicza, adiunkta w Zakładzie Makroekonomii Instytutu Teorii Ekonomicznych. Posiedzeniu przewodniczył Dziekan prof. dr hab. Z. Romanow.

Dr W. Jarmołowicz urodził się 13 II 1944 r. w Zdzięciole k. Nowogródka. Po ukończeniu szkoły średniej w Poznaniu w 1964 r., podjął studia na Wydziale Ogólnoekonomicznym Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Poznaniu. Studia te ukończył w 1968 r. uzyskując tytuł magistra ekonomii za pracę: *Współczesny model gospodarki jugosłowiańskiej w świetle literatury*. Od dnia 1 IV 1968 r. pracuje kolejno na stanowisku stażysty, asystenta, st. asystenta i adiunkta w Instytucie Ekonomii Politycznej Akademii Ekonomicznej w Poznaniu. W 1975 r. po obronie — pisanej pod kierunkiem prof. dr hab. W. Wilczyńskiego — pracy doktorskiej *Kształtowanie się wydajności i stosunku do pracy młodego pokolenia robotników (na przykładzie Fabryki Silników Okrętowych Zakładów Przemysłu Metalowego „H. Cegielski”)*, uzyskuje stopień doktora nauk ekonomicznych.

Zainteresowania naukowo-badawcze dra W. Jarmołowicza koncentrują się na problematyce funkcjonowania gospodarki narodowej i przedsiębiorstwa, a w szczególności na zagadnieniach dotyczących miejsca i roli płac w kształtowaniu motywacji do pracy oraz wpływu stosunków podziału na efektywność procesu gospodarowania. Opublikowany po doktoracie dorobek naukowy dra W. Jarmołowicza obejmuje — oprócz pracy habilitacyjnej — 53 pozycją w tym 1 książkę, 6 udziałów autorskich w pracach zbiorowych i 26 artykułów. Ponadto przedstawił on i udostępnił 5 finalnych opracowań naukowych wykonywanych w ramach realizacji centralnych problemów badawczych.

Przewód habilitacyjny dra W. Jarmołowicza wszczęto Uchwałą Rady Wydziału Planowania i Zarządzania z 17 X 1989 r. na podstawie opublikowanej rozprawy *Systemowe uwarunkowania i mechanizmy regulacji płac w przedsiębiorstwie* (Poznań, 1989). Recenzentami rozprawy byli: prof. dr Z. Morecka (Uniwersytet Warszawski), prof. dr hab. E. Łukawer (AE, Kraków) i prof. dr hab. W. Wilczyński (AE, Poznań).

W trakcie kolokwium zadano Habilitantowi wiele pytań odnoszących się zarówno do poruszanej w pracy problematyki, jak i do zagadnień częściowo poza tę problematykę wykraczających. Pytania dotyczyły w szczególności następujących problemów: przydatności różnych mierników działalności gospodarczej przedsiębiorstw w funkcji kryterium wyboru ekonomicznego oraz podstawy kształtowania płac; przesłanek, cech i skutków makro- i mikroekonomicznego podejścia do kwestii podziału; możliwości usprawnienia form płac w warunkach przechodzenia do gospodarki rynkowej; wyników systemowego podejścia prezentowanego w pracy w analizie i ocenie zjawisk i procesów płacowych; przydatności metod oceny pracy, a zwłaszcza wartościowania pracy w polityce płac; roli wartości etycznych i uwarunkowań społeczno-politycznych w praktyce i teorii podziału, w tym i podziału według pracy.

Odpowiadając na pytania Habilitant ustosunkowywał się kolejno do poszczególnych problemów w zwracając uwagę zarówno na szczegółową konkretną odpowiedź na zawarte w pytaniach treści, jak i na zagadnienia szersze wywoływane przez pytania, a wiążące się ogólniej z funkcjonującym dotychczas w gospodarce polskiej systemem społeczno-gospodarczym oraz dokonującymi się przemianami na drodze do gospodarki rynkowej.

W szczególności, opowiadając się za masą zysku jako bezpośrednim celem działalności przedsiębiorstwa, Habilitant wskazywał jednocześnie na warunki i możliwości stosowania racjonalnych rozwiązań w zakresie kształtowania i podziału środków płacowych. Podnosząc znaczenie podejścia mikroekonomicznego w warunkach przechodzenia do gospodarki rynkowej, uwypuklił potrzeby i kierunki zmian w polityce płac w skali gospodarki i przedsiębiorstwa. Zmian, mających na uwadze zarówno same cele tej polityki, jak i sposoby jej uprawiania, w tym także i w zakresie kryteriów oraz metod oceny pracy, a także instrumentów polityki płac z uwzględnieniem systemu taryfowego, form płac itp. Wskazując na ekonomiczne podstawy i przesłanki kształtowania poziomu i relacji płac, Habilitant odniósł się w powyższym kontekście również do roli wartości etycznych oraz uwarunkowań społeczno-politycznych w kształtowaniu płac a szerzej i w teoriach podziału w ogóle. Dostrzegając ich obecność, opowiedział się jednak przede wszystkim za traktowaniem płacy jako kategorii *stricte* ekonomicznej a nie jako kategorii socjoekonomicznej. W swych wypowiedziach Habilitant dokonał też prezentacji i oceny wielu bardziej szczegółowych i ogólniejszych wyników analizy, uzyskanych dzięki zastosowanemu w pracy podejściu systemowemu.

W dyskusji nad kolokwium podkreślono wagę problematyki badawczej dra W. Jarmołowicza, jego znaczący i oryginalny wkład do rozwoju teorii ekonomii, poważny dorobek publikacyjny, satysfakcjonujące odpowiedzi i pełną dojrzałość do prowadzenia samodzielnej pracy naukowej.

Po zakończeniu dyskusji Rada Wydziału w głosowaniu tajnym wypowiedziała się za przyjęciem kolokwium habilitacyjnego. Z kolei Dziekan przedstawił tytuły trzech wykładów proponowanych przez dra W. Jarmołowicza jako habilitacyjne: 1. *Problemy i dylematy teorii płac w zachodniej myśli ekonomicznej XX wieku*; 2. *Ewolucja systemu płac przedsiębiorstwa w gospodarce narodowej. Przesłanki i kierunki zmian*; 3. *Teoretyczne i praktyczne aspekty oceny pracy jako podstawy polityki płac*. Rada Wydziału wybrała temat pierwszy. Po wygłoszeniu przez Habilitanta wykładu, Rada Wydziału w kolejnym tajnym głosowaniu wypowiedziała się za nadaniem drowi Wacławowi Jarmołowiczowi stopnia doktora habilitowanego nauk ekonomicznych w zakresie teorii ekonomii.

Marek Ratajczak

UWAGA

W związku z ograniczeniem liczby arkuszy wydawniczych, sprawozdanie z Jubileuszu prof. dra Zygmunta Ziemińskiego zamieszczone zostanie w zeszycie następnym.